

מפגש מס' 64

דף למנחה

ספר ירמיהו פרקים ל"א - ל"ה

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

פרק ל"א - נבואת ניחומים וגאולה לאפרים

פרק ל"ב - קניית שדה חנמאל ונבואת ההתחדשות בארץ

פרק ל"ג - נבואת גאולה ליהודה, נצחיות הברית עם הכהנים ובית דוד

פרק ל"ד - נבואת תוכחה על כיבוש העבדים

פרק ל"ה - בני הרכבים

לימוד מעמיק

נבואות הנחמה של ירמיהו

עברנו את מרכזו של ספר ירמיהו. בפרק כ"ה הוזכר החורבן כבלתי נמנע, ובפרקים כ"ז-כ"ט, כחלק מהמאבק מול נביאי השקר, ירמיהו מנבא על הישועה שתבוא לגולים בתום 70 שנה. בצמוד ובהמשך להבטחת הישועה הזו מוקדשים ארבעה פרקים (ל"ג-ל"ה) להבטחת הנחמה לישראל וליהודה. ניתן לחלק את ארבעת הפרקים הללו לשתי נבואות שונות: בפרקים ל"א-ל"ג מופנית הנחמה ל'אפרים' ול'בית יעקב' - נחמות אלו נאמרו כנראה עוד בתחילת נבואתו, בימי יאשיהו (כמו הנחמה בפרק ג'), והן מנבאות על על תשובתם של עשרת השבטים וגאולתם. בפרקים ל"ד-ל"ה מסופר על הקצה השני של נבואות ירמיהו - רגע לפני חורבן הבית - שם הוא קונה את השדה מבן דודו ומנבא על תקווה וצמיחה מחדש בארץ.

חלק א - כתיבת הנבואות על ספר

את מקבץ נבואות הנחמה מצווה ירמיהו לכתוב על ספר: **כֹּה־אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כְּתֹב־לְךָ אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־סֵפֶר: כִּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻמֵּי ה' וְשַׁבְתִּי אֶת־שָׁבוֹת עִמִּי יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה אָמַר ה' וְהַשְּׁבִתִים אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לְאַבְוֹתֵם וִירְשׁוּהָ (ל', ב-ג). בכמה מקומות בספר ירמיהו מוזכרות נבואות הכתובות על הספר, ונראה כי רובו של ספר ירמיהו אותו אנו אוחזים היום, הוא בעצם ליקוט של ספרי הנבואות של ירמיהו בזה אחר זה - בפרק ל"ו מצווה ה' את ירמיהו לכתוב את דברי הפורענות שניבא מימי יאשיהו ועד השנה הרביעית ליהויקים: **קַח־לְךָ מִגִּלְתֵּי סֵפֶר וְכַתְּבָתָּ אֵלֶיָּה אֶת כָּל־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־יְהוּדָה וְעַל־כָּל־הַגּוֹיִם מִיּוֹם דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ מִיּוֹם יֵאֱשָׁרוּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה (ל"ו, ב). רבים מבינים כי מדובר במקבץ נבואות הפתיחה של הספר, בין פרק ב' לפרק כ', בהם עוסק ירמיהו בעיקר בתשובה של ימי יאשיהו ובחורבן הקרב בימי יהויקים. גם בפרק כ"ה מוזכר קיומו של ספר נבואות 'על כל הגוים' (כ"ה, יג), ואכן, חלקו האחרון של ספר ירמיהו (מ"ו-נ"א) הוא מקבץ נבואות לגוים הנפתח בכותרת המתאימה: **אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־ה' אֵלַי־דְּמִיָּהוּ הַנְּבִיא עַל־הַגּוֹיִם (מ"ו, א). אם כן, גם המקבץ הקצר של נבואות הנחמה, הוא ציטוט של הספר שכתב ירמיהו עם נבואות הנחמה שלו, המלוקטות כנראה מזמנים שונים של נבואתו.******

כתיבת הנבואות על ספר איננה מעשה רגיל. ירמיהו הוא הנביא היחיד שמתאר במפורש שהוא כותב ומקבץ בעצמו את נבואותיו, דבר שמתבטא גם במסורת חז"ל:

בבא בתרא דף טו עמוד א'

ירמיהו כתב ספרו ... חזקיהו וסיעתו כתבו ישעיהו ... אנשי כנסת הגדולה כתבו יחזקאל, ושנים עשר ...

שאלה למחשבה

מה לדעתכם משמעות הדבר שנבואותיו של ירמיהו נכתבות כבר בזמן שנאמר? מהי המשמעות שיש למילה הכתובה על פני דברים שבעל פה?

חיזוק תוקף הנבואה

כאשר ירמיהו כותב את ספר הפורענות על העם בפרק ל"ו, נאמר כי הדבר נעשה על מנת להעיר את לב השומעים: **אולי ישמעו בית יהודה את פל־הַרְעָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי חֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם לְמַעַן יָשׁוּבוּ אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הַרְעָה וְסִלְחָתִי לַעֲוֹנָם וְלִחַטָּאתָם (ל"ו, ג).** ירמיהו עצמו כבר נרדף על ידי המלך באותה העת, ועל כן הוא שולח את ברוך בן נריה - הסופר הכותב את דבריו - להקריא את המגילה באזני העם. אכן - כאשר שומעים השרים את נבואותיו של ירמיהו מוקראות מן הכתוב, הדבר נוגע בהם באופן עמוק: **וַיְהִי כְשִׁמְעָם אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים פָּחְדוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ אֶל־בְּרוּךְ הַגִּיד נְגִיד לְמַלְךְ אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וְאֶת־בְּרוּךְ שֶׁאֵלּוּ לֵאמֹר הַגִּידֵנוּ לָנוּ אֵיךְ כָּתַבְתָּ אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי: וַיֹּאמֶר לָהֶם בְּרוּךְ מִפִּי יִקְרָא אֵלַי אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֲנִי כָּתַבְתִּי עַל־הַסֵּפֶר בְּדָוִד (ל"ו טז-יח).** מן הפחד הגדול שפחדו, ומהאופן בו חקרו את ברוך, נראה כי מעבר לתוכן הדברים, ישנה משמעות גדולה גם לאופן בו הועברו. עד אז, הייתה הנבואה בנויה על נאומים חוצבי-להבות בשער העיר, דברים שבעל פה. כתיבת הדברים קיבעה את הנבואות והפכה את תוכנם לחד ומדויק יותר. אם על נאום רטורי ניתן עוד לומר שהוא נעשה בהגזמה מתודית של רגש ומליצה, המילים הכתובות, בהיותן מילותיו של ה' מפי הנביא, מקבלות משנה תוקף ומשמעות.

אכן, מגילת הפורענות של ירמיהו שנכתבה בשנה הרביעית ליהויקים, היוותה מעין מעשה סמלי של הנביא המבטא את מוחלטות החורבן. המגילה הפכה להיות אות מוחשי לדבר ה'. שריפת המגילה לאחר מכן על ידי יהויקים מבטאת ניסיון לבטל את הדברים, ומזכירה את מוטות העץ ששובר חנניה בן עזור (כ"ח). בשני המקרים, נשלח ירמיהו ליצור את האות מחדש, כשהוא חמור יותר מן הקודם.

עקרון זה בא לידי ביטוי בספר נוסף, עליו כותב ירמיהו את נבואת נפילתה של בבל: **וַיִּכְתֹּב יִרְמְיָהוּ אֶת־כָּל־הַרְעָה אֲשֶׁר־תִּבְּאוּ אֶל־בָּבֶל אֶל־סֵפֶר אֶחָד אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַכְּתוּבִים אֶל־בָּבֶל: וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־שָׂרְיָה כְּבֹאךָ כְּבֹל וְרֵאִיתָ וְקִרְאתָ אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: ... וַיְהִי כְכֹל־תֵּךְ לִקְרֹא אֶת־הַסֵּפֶר הַזֶּה תִּקְשֹׁר עָלָיו אֶבֶן וְהִשְׁלַכְתָּ אֶל־תֵּיַח פְּרָת: וְאָמַרְתָּ כִּכֵּה תִשְׁקַע בָּבֶל וְלֹא־תִקּוּם מִפְּנֵי הַרְעָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי מֵבִיא עָלֶיהָ וַיַּעֲפוּ (נ"א, ס-סד).** הספר עליו כתובות הנבואות משמש למסירת המילים ככתבן לגולה, אך גם הופך להיות בעצמו סמל של הנבואה, והוא משמש למעשה הסמלי שידמה את 'טביעתה' של בבל, ככתוב בו.

באופן דומה, אם כן, כתיבת נבואות הנחמה על ספר מעצימה את כוחן. ירמיהו, העומד בתוך תוכו של תהליך חורבן, בעיר הנמצאת במצור מתמשך, אוסף את דברי הנחמה שדיבר במהלך שנותיו כנביא, ומעלה אותם על הכתב יחדיו. ספר זה של נחמה, משמש תזכורת חשובה באותם הימים, שלא יהיה חורבן סופי - ה' מתחייב על הכתב להשיב את ישראל לאדמתם ולפדות אותם מבין האומות. (על כתיבת נבואות ירמיהו שמע [בסרטון מאת הרב ד"ר שוקי רייס](#))

למען יעמדו ימים רבים

הקשר נוסף לכתיבת דברים על הספר נרמז בסיפור שבמרכז מגילת הנחמות - קניית שדה חנמאל. סיפור זה מהווה בעצמו סימן של גאולה בתוך מציאות של חורבן: ירמיהו עצור בחצר המטרה בשנה העשירית לצדקיהו, רגע לפני שחיל מלך בבל עולה וכובש את העיר. לכאורה אבדה כל תקוה, ירמיהו עשה כל מה שהיה ביכולתו

זזה לא הספיק. בתוך העומק הזה של היאוש, פונה ה' לירמיהו בהנחיה מפתיעה: הנה חנמאל בן-שלם ה'ךך בא אליך לאמר קנה לך את-שדי אשר בענתות כי לך משפט הגאולה לקנות (ל"ב, ז). חנמאל בן שלום מחפש קרוב משפחה, 'גואל', שיקנה ממנו את השדה ערב החורבן. לכאורה זהו מעשה של יאוש: רגע לפני שהארץ ננטשת, חנמאל מנסה להרוויח מה שיכול מהשדה שלא תיעבד עוד. קניית השדה נראית כמעשה שטות, או חמור מכך - כפירה בכל מה שירמיהו מסמל. דווקא ירמיהו, שכמעט ארבעים שנה מנבא על החורבן הקרב, מתנהג ברגע האחרון כאילו שיש לארץ הזו עתיד, וקונה את השדה מבן דודו. גם ירמיהו עצמו מתקשה להבין את משמעות הדבר והוא זועק לה' על האבסורד בהתעסקות כזו ערב החורבן: הנה הסללות באו העיר ללכדה והעיר נתנה ביד הכשדים הנלחמים עליה מפני החרב והרעב והדבר ואשר דברת ה' והנך ראה: ואתה אמת אלי-א-דני ה' קנה-לך השדה בכסף והעד עדים והעיר נתנה ביד הכשדים (ל"ב, כד-כה). תשובתו של ה' הופכת את הקערה על פיה - משפט הגאולה הופך לגאולתם של ישראל, השדה שנקנית הופכת להיות ראשונה מני רבות שעוד יקנו בארץ, ונביא החורבן פתאום מעביר מסר של נחמה. בהנחיית ה' הופכת המכירה ממעשה שטות למעשה של תקווה בתוך היאוש. תפקידו של הנביא לעולם לא נגמר - כאשר העם שאנו, הוא יזכיר לו את איום החורבן, וכשהעם מתיאש - הנביא יהיה שם להזכיר שיש עתיד ורוד יותר. (שמע על כך בסרטון מאת עמרם ינאי ובפוסט מאת ד"ר טובה גנזל)

אמנם, במציאות של חורבן, שטר המכירה לא יעזור, ונבואת הנחמה תאבד את משמעותה. לכן ירמיהו מנחה את ברוך בן נריה לטמון את ספרי העדות על המכירה בכלי חרס, על מנת שישרדו לאורך שנים - הן כעדות על המכירה, והן כעדות על הנבואה: ואתן את-הספר המקנה אל-ברוך בן-נריה בן-מחסיה לעיני חנמאל דדי ולעיני העדים הכתבים בספר המקנה לעיני כל-היהודים הישבים בחצר המטרה: ואצוה את ברוך לעיניהם לאמר: פה אמר ה' צבאות א-להי ישראל לקוח את-הספרים האלה את ספר המקנה הזה ואת החתום ואת ספר הגלוי הזה ונתתם בכלי-חרש למען יעמדו ימים רבים (ל"ב, יב-יד).

? **הידעת?**

הטמנה של מגילות בתוך כלי חרס אכן משמרת אותן לזמן רב. עדות לכך ניתן למצוא במגילות מדבר יהודה - אוסף של מגילות קלף בנות אלפיים שנה, שנמצאו במערות מדבר יהודה ובאיזור קומראן. מגילות אלה נשתמרו לתקופה כה ארוכה בזכות תנאי היובש המדברי ובזכות כלי החרס בהם נטמנו. תוכן של המגילות חשף ידע רחב על תרבותם של כתות מדבר יהודה בימי בית שני, ועל נוסחים שונים של כתבי הקודש. בין השאר, נמצא שם ספר ישעיהו בשלמותו, חוהי הגרסה הקדומה ביותר של ספר שלם מהתנ"ך הנמצאת בידינו כיום. המגילות שמורות כעת בידי מוזיאון ישראל, וחלקן מוצגות שם בהיכל הספר. לפניכם תמונות של אחת ממגילות קומראן ושל כד שנמצא בקומראן ובתוכו מגילות.

כמו כתיבת ספר המקנה של השדה, גם כתיבת מגילת הנחמות על הספר מבטיחה שימור של הנאמר בהן עוד בטרם החורבן. שימור הדברים על גבי הכתב מאפשר לדורות הבאים להתנחם בהבטחות הגאולה מפיו של ירמיהו, ובבא היום גם לדעת ולהכיר כי דבר ה' בפי נביאו אמת, וכי לא יפול מן הדבר אשר דבר ה' ארצה.

חלק ב - בניין מתוך חורבן

כבר בהקדשתו, ייעד ה' את ירמיהו לנבא גם על הגאולה, שתאזן את נבואות החורבן שהם עיקר שליחותו: רַאֵה הַפְּקֻדֹתַי הַיּוֹם הַזֶּה עַל-הַגּוֹיִם וְעַל-הַמְּמַלְכוֹת לְנִתּוֹשׁ וְלְנִתּוּץ וְלְהֶאֱבִיד וְלְהָרוֹס לְבָנוֹת וְלְנִטּוֹעַ (א', י). בניה ונטיעה הם שני פעלים שלאורך התנ"ך מסמלים יחדיו התיישבות של קבע, גאולה ומנוחה. ירמיהו משתמש בשני אלה כאשר הוא מנבא לגולים להשתקע בגלות, כיון שהגאולה עוד רחוקה: בָּנוּ בָתִּים וְשָׁבוּ וְנִטְעוּ גִּזְוֹת וְאָבְלוּ אֶת פְּרִיָן (כ"ט, ה); ושוב, גם מיד לאחר החורבן ורצח גדליה, כשנראה שלא נשאר דבר להיאחז בו, הוא מנבא לשארית הפליטה בארץ שיש להם עוד תקווה אם יתיישבו בארץ: אִם שׁוֹב תִּשְׁבוּ בְּאַרְץ הַזֹּאת וּבְנִיתִי אֶתְכֶם וְלֹא אֶהְרֹס וְנִטְעַתִּי אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ כִּי נִחְמַתִּי אֶל הָרְעָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָכֶם (מ"ב, י).

בפרקים ל'-ל"א מנבא ירמיהו על גאולת ישראל, הגולים מעשרת השבטים שגלו כמאה שנה קודם לכן. גם שם הוא חוזר על ביטוי זה, בדמיון כמעט מלא לנבואת ההקדשה: וְהָיָה כַּאֲשֶׁר שָׁקַדְתִּי עֲלֵיהֶם לְנִתּוֹשׁ וְלְנִתּוּץ וְלְהָרוֹס וְלְהֶאֱבִיד וְלְהָרֵעַ בֶּן אֲשֶׁקֶד עֲלֵיהֶם לְבָנוֹת וְלְנִטּוֹעַ נְאֻם-ה' (ל"א, כח). המשותף לכל המקומות הללו הוא שירמיהו מנבא בהם על בניין ונחמה דווקא לאנשים שכבר עברו את החורבן וחוו אותו בעצמם. פעלי החורבן והבניין בנבואת ההקדשה מבטאים תהליך, הבנוי על 'לנתוש ולנתוץ ולהאבד ולהרוס', שרק לאחריו ובעקבותיו ניתן לשוב לבנות ולנטוע. בתוך הקשר כזה, כמעט וניתן להבין את החורבן כפעולה שכל מטרתה היא הבניין שלאחריו. כאשר משהו מתקלקל, נכון לפעמים לפרק אותו לגורמים ולבנות מחדש. דברים אלו מזכירים את משל כלי היוצר אותו הזכיר ירמיהו בפרק י"ח: וְאָרַד בַּיַּת הַיּוֹצֵר וְהַגֵּה הַיּוֹצֵר עֲשֵׂה מְלֶאכֶה עַל-הָאֲבָנִים: וְנִשְׁחַת הַכְּלִי אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה בַחֲמֹר בְּיַד הַיּוֹצֵר וְשָׁב וַיַּעֲשֶׂהוּ כְּלִי אַחֵר כַּאֲשֶׁר יִשָּׂר בְּעֵינֵי הַיּוֹצֵר לַעֲשׂוֹת (י"ח, ג-ד). כאשר נשחת הכלי, מפרקים ומכינים ממנו משהו חדש. אמנם בדבריו שם נראה כאילו המשל נסוב על כוחה של התשובה, אך נראה כי ירמיהו רומז גם לקשר הזה, בביטויים בהם הוא משתמש שם להסבר הנמשל: רַגַע אֲדַבֵּר עַל-גּוֹי וְעַל-מְמַלְכָה לְנִתּוֹשׁ וְלְנִתּוּץ וְלְהֶאֱבִיד: ... וְרַגַע אֲדַבֵּר עַל-גּוֹי וְעַל-מְמַלְכָה לְבָנוֹת וְלְנִטּוֹעַ (י"ח, ז-ט). (עוד על משמעות ביטוי זה בנבואות ירמיהו שמע ב [פוסט מאת הרב ד"ר שוקי רייס](#))

זוית אישית

חישבו על דוגמאות מחייכם האישיים, בהם הייתם צריכים לפרק או להרוס משהו יקר ללבכם, כדי לבנות אותו מחדש באופן טוב ומוצלח יותר.

ישנם גם מקרים בהם ההרס אינו מתוכנן. האם אתם יכולים להיזכר במקרה בו אסון או שבר אפשרו בדיעבד בניה והתחדשות שלא היו אפשריים קודם לכן?

הבנייה המתחדשת באה לידי ביטוי בסוף פרק ל"א, כאשר ירמיהו מכריז על 'ברית חדשה' שתיכרת בין ה' לישראל, לאחר הפרתה לכאורה של הברית הראשונה: הַגֵּה יָמִים בְּאִים נְאֻם-ה' וְכָרַתִּי אֶת-בְּרִית יִשְׂרָאֵל וְאֶת-בְּרִית יְהוּדָה בְּרִית חֲדָשָׁה: לֹא כְּבְרִית אֲשֶׁר כָּרַתִּי אֶת-אֲבוֹתֶם בְּיוֹם הַחִזְקִי בְיָדָם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר-הִמָּה הִפְרוּ אֶת-בְּרִיתִי וְאָנְכִי בְּעֵלְתִּי בְּסֵם נְאֻם-ה': כִּי זֹאת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֶכְרַת אֶת-בְּרִית יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַיָּמִים הָהֵם נְאֻם-ה' נִתְּנִי אֶת-תּוֹרָתִי בְּקַרְבָּם וְעַל-לִבָּם אֶכְתְּבֶנָה וְהָיִיתִי לָהֶם לֹא-לְהִים וְהִמָּה יְהוֹיֵלִי לָעַם (ל"א, לא-לג). ה' מתאר כיצד הברית הראשונה שנכרתה עם ישראל נבנתה על יסודות רעועים, בשל הפרתה עוד בתחילה (חטא העגל) ובשל האופי החד צדדי בו היא נעשתה. הברית החדשה, על פי הנביא, תתיישב עמוק יותר על ליבות בני ישראל. מעניין לראות שהנביא חוזר להשתמש גם כאן במושג הכתיבה, המקבעת את הדברים ומשמרת אותם. (להרחבה והבנה נוספת של היחס בין הבריתות ניתן לשמוע ב [שיעור מאת הרב רא"ם הכהן](#))

הרעיון של חורבן לשם בניין והתחדשות הברית בין ישראל לה', עלול היה להתפרש כמעין ביטול של הברית המקורית ושל התורה והמצוות שניתנו בסיני. אכן, כך פורש הדבר על ידי הנצרות, הרואה בהתעוררותה 'ברית

חדשה' בין ה' לאדם, הדוחה את הברית הישנה' שנכרתה בין ה' לישראל. אל מול זה מדגיש ירמיהו בסוף הפרק את נצחיות הברית עם ישראל: כה אמר ה' נתן שמיש לאור יומם חקת ירח וכוכבים לאור לילה רגע הים ויהמו גליו ה' צבאות שמו: אסימשו החקים האלה מלפני נאסה' גם זרע ישראל ישבתו מהיות גוי לפני כל-הימים: כה אמר ה' אסימדו שמים מלמעלה וחקרו מוסדי-ארץ למטה גס-אני אמאס בכל-זרע ישראל על-כל-אשר עשו נאסה' (ל"א, לה-לז). גם בסוף חלקו השני של הספר הנבואות לבית יהודה, מדגיש ירמיהו את נצחיות הברית עם בית דוד ועם הכהנים: כה אמר ה' אסתפרו את-בריתי היום ואת-בריתי הלילה ולבליתי היות יומם-ולילה בעתם: גס-בריתי תפר את-דוד עבדי מהיות-לו בן מלך על-כסאו ואת-הלויים הפהגים משרתי: (ל"ג, כ-כא); וכתימה לספר הנבואות כולו, מתייחס ה' ישירות לטענה כי ישראל נעזבו ובריתם הופרה לגמרי - ומסכם כי לא ימאס בישראל ובדוד, ועוד ישיב את שבותם: ויהי דברה' אלה ירמיהו לאמר: הלא ראית מה-העם הזה דברו לאמר שתי המשפחות אשר בחר ה' בהם וימאסם ואת-עמי ונאצו מהיות עוד גוי לפנים: כה אמר ה' אס-לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא-שמתי: גס-זרע יעקוב ודוד עבדי אמאס מקחת מזרעו משלים אל-זרע אברהם ישחק ויעקב כי-אשיב את-שבותם ורחמתיים: (ל"ג, כד-כו). (להתייחסות נוספת במקורות לטענת הנוצרים שמע בפוסט מאת [ד"ר יושי פרג'ון](#))

ניתן אם כן לומר, כי ירמיהו מתווה כאן דרך ייחודית של התחדשות נצחית - ונבנתה עיר על תלה' (ל', יח) - עיר חדשה המוקמת על חורבותיה של הקודמת, לומדת מטעויותיה וממשיכה את מסורתיה. (ראה בפוסט מאת [פרופ' אביעד הכהן](#)) הקשר בין ה' לישראל אינו נפרם, אך יש בו עליות ומורדות, המבטאים את תהליך הלמידה של ישראל ואת ההתקדמות שלהם אל עבר הקשר האידיאלי עם ה'. הנפילות שבדרך הם חלק בל ינתק מן המסע, והן אלו שמאפשרות את הקימה אחר כך, מחוזקים וקרובים יותר, חכמים יותר. אולי זה מה שבאה להזכיר רחל, הקבורה על אם הדרך ומצפה לשוב בניה, זוכרת ומזכירה את חשיבותו ומשמעותו של תהליך המוביל מן החורבן אל הבניין המחודש: כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על-בניה מאנה להנחם על-בניה כי איננו: כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ויעיניך מודמעה כי יש שָכר לפעלתך נאסה' ושבו מארץ אויב: וישתקוה לאחריתך נאסה' ושבו בנים לגבולם (ל"א, טו-יז). (על רחל כמסמלת תהליך ראה בפוסט מאת [שרון רימון](#). על ייחודו של עם ישראל כעם נצחי שמע בפוסט מאת [דוד נתיב](#))

חלק ג - התגשמות הנחמה

נבואות בראי הדורות

ארבעת פרקי הנחמה הללו נתנו תקווה לעם ישראל והיוו השראה במהלך הדורות, ובמיוחד בדורות האחרונים, בהם אנו זוכים לחיות בארצנו ולראות בעינינו את התגשמות נבואותיו של ירמיהו על אחרית הימים. רבים מהביטויים המופיעים בפרקים אלה הולחנו, או נכנסו לסדרי התפילה והברכות שלנו.

פעילות

נפזר על הרצפה/השולחן [כרטיסיות של פסוקים שונים מספר הנחמות](#). נבקש מכל משתתף לבחור פסוק אחד שמדבר אל ליבו, ולהסביר כיצד פסוק זה מבטא לדעתו את משמעותה הייחודית של הגאולה והשיבה לארץ, ושל הקשר בין ה' לעמו. ניתן להשמיע ברקע את הפסוקים המולחנים.

- אל-תירא עבדי יעקב (ל', י) ([קישור](#))
- כל אכלוך ואכלוך וכל צריך כלם בשבי ילכו והיו שאסין למשפה וכל בוזיך אתך לבו: (ל', טז) ([קישור](#))
- כה אמר ה' מצא חן במדבר עם שרידי חרב הלוח להרגיעו ישראל (ל"א, א) ([קישור](#) / [קישור](#))

- מרחוק ה' נראה לי ואהבת עולם אהבתיך על-כן משכתיך חסד: עוד אבנך ונבנית בתולת ישראל עוד תעדי תפינך ויצאת במחול משחקים: (ל"א, ב-ג) (קישור)
- הנני מביא אותם מארץ צפון וקבצתיים מירפתי ארץ במ עור ופסת הרה וילדת יחדו קהל גדול ישובו הנדה: בבכי יבאו ובתחנונים אובלים אוליכם אל-נחלי מים בדרך ישר לא יבשלו בה (ל"א, ז-ח)
- כי-פדה ה' את-יעקב וגאלו מיד חזק ממנו (ל"א, י)
- ובאו ורגנו במרום ציון ונהרו אל טוב ה' על דגן ועל תירוש ועל יצהר ועל בני צאן ובקר והיתה נפשם כגן רוה ולא יוסיפו לדאבה עוד: (ל"א, יא)
- כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שקר לפעלתך נאס-ה' ושובו מארץ אויב: וישתקנה לאחרייתך נאס-ה' ושובו בנים לגבולם (ל"א, טו-טז) (קישור)
- הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשעים כי-מדי דברי בו זכר אזכרנו עוד על-כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאס-ה' (ל"א, יט) (קישור)
- כי כה אמר ה' צבאות אלהי ישראל עוד יקנו בתים ושרות וכרמים בארץ הזאת (ל"ב, טו)
- עוד ישמעע במקום-הזה... קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול בלה (ל"ג, י-יא) (קישור)

עם כל הפסוקים והשירים הללו, יכולים אנחנו לעמוד אל מול ירמיהו ולבשר לו כי נבואותיו התגשמו, כי אכן היתה תקווה לאחר החורבן הנורא שחזו עיניו.

שיר:

המשורר שמוליק רוזן הביע רעיון זה בשירו 'שוב לא נלך', המבשר לרחל המבכה על שובם של בניה לארץ:

שוב לא נלך / שמוליק רוזן
[לשמיעת ביצוע השיר](#)
 ...מנעי קולך רחל, מנעי קולך מבכי
 כולנו פה, רחל, עם התרמיל על שכם
 שוב לא נלך רחל, ואת שוב לא תלכי
 שוב לא נלך רחל מני שדמות בית לחם
 ראי רחל, ראי
 ראי ריבון עולם
 ראי רחל, ראי
 הם שבו אל גבולם
 © כל הזכויות שמורות למחבר ולאקו"ם

סיכום

ירמיהו, העומד בתוך ירושלים כאשר להבות החורבן חורכות אותה, נצטווה לקבץ בספר אחד את נבואות הנחמה שניבא: מתחילת שנותיו - על ממלכת ישראל, ומסופם - על יהודה וירושלים. כתיבת הנבואות על ספר, סייעה להעברת המסר בדבר תוקפן ואמינותם, כאשר בעקבות המצב מסביב קשה היה אפילו לנביא להאמין לתוכנם. במהלך הספר מתאר ירמיהו את הבניין כצומח מתוך החורבן, ומדגיש את הנצחיות של הקשר בין ה' לישראל, יחד עם ההתחדשות המצופה מתהליך החורבן שיאפשר בניה מחדש, בריאה וטובה יותר.

להרחבה

[מתן על הפרק - דף לימוד לפרקים ל"א-ל"ב](#)

[מתן על הפרק - דף לימוד לפרקים ל"ג-ל"ד](#)

[שיעור מאת הרב תמיר כהן: ייחודו של הנביא ירמיהו כנביא כותב](#)

[שיעור מאת הרב ד"ר תמיר גרנות: אפרים - ממלכת ישראל בנבואות ירמיהו](#)

[מאמרים מאת הרב דוד סבתו: נבואת אחרית הימים של ירמיהו, נבואות הנחמה - רחל מבכה על בניה,](#)

[הנה ימים באים - שלוש נבואות לעתיד, גאולת שדה חנמאל.](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

בשבוע הבא נעסוק בדמותם של יהויקים וצדקיהו, וביחסיהם עם ירמיהו הנביא.

